

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

grantový projekt

Vzdělávací program pro učitele – výchovné poradce

(CZ.1.07/1.3.48/02.0013)

STUDIJNÍ OPORA

IDENTIFIKACE NADANÝCH A SCREENING INTELEKTOVĚ NADANÝCH ŽÁKŮ UČITELI

Doc. PhDr. Lenka Hříbková, CSc.

Úvod

Každý školský systém je primárně „nastavován“ na majoritní populaci dětí. Měl by ale také poskytovat možnosti pro vzdělávání těm dětem, které patří k minoritním skupinám, včetně mimořádně nadaných. V současné době byla legislativně upravena pozice mimořádně nadaného žáka ve škole. Mohou jim být rovněž poskytovány specifické podmínky pro vzdělávání, např. vytvářením speciálních skupin žáků až tříd pro mimořádně nadané, vytvářením individuálních vzdělávacích plánů, a to již od základních škol, nebo realizováním možnosti akcelerace školní docházky. Smyslem těchto opatření je zabezpečit vhodné edukační prostředí na běžných školách i pro tyto děti, aby se zde mohly bezproblémově vzdělávat.

Identifikace nadaných je pouze první krok v péči o nadané žáky na škole, která má být zakotvena v ŠVP. Učitel – výchovný poradce školy - významně participuje nejen na způsobu výchovně-vzdělávací podpory nadaného žáka, kterou škola realizuje, ale také na tvorbě efektivního systému identifikace nadaných žáků, na výběru adekvátních identifikačních pedagogických metod a při screeningu nadaných.

Tato studijní opora je primárně zaměřena na problematiku identifikace a výběru nadaných na školách. Druhému nezbytnému kroku, rozvíjení nadaných, se zde nevěnujeme, protože tato problematika je učitelům známější oproti problematice identifikace nadaných. Avšak teprve propojením a realizací obou kroků můžeme mluvit o systému péče o nadané žáky na škole. Kromě identifikace je v této opoře pozornost věnována legislativě v této oblasti a spolupráci školy a PPP při podpoře nadaných žáků. Pokud v opoře mluvíme o nadaných, máme na mysli především intelektově nadané žáky.

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Legislativní zakotvení této problematiky (viz dále) a požadavek vytvářet na školách školní vzdělávací programy, či IVP, by mohly vytvářet dojem, že je u nás vytvořen prostor k zavádění integrované i segregované vzdělávací péče o nadané. Rovněž tendence vytvářet alespoň na velkých školách poradenská pracoviště, která by byla obsazena speciálním pedagogem, metodikem prevence, výchovným poradcem a školním psychologem, také příznivě podporuje a posiluje výchovně-vzdělávací působení ve prospěch mimořádně nadaných dětí. Aby výchovně-vzdělávací péče o tuto populaci žáků byla co nejúčinnější, je třeba nejen během procesu výuky realizovat adekvátní vzdělávací metody, pracovat s úpravou učiva, postupovat podle IVP, dobře komunikovat s žáky i rodiči a zavádět na škole další doporučená opatření při vzdělávání nadaných, ale pozornost je třeba věnovat i předcházejícímu kroku. Tím je vypracování a realizace takového systému identifikace nadaných žáků na škole, který významně zvýší pravděpodobnost jejich včasného podchycení a podchycení většího počtu nadaných. Navíc sílí tendence věnovat pozornost nadaným žákům na všech typech škol a nepředpokládat, že pouze některé typy speciálních škol mají o tuto populaci pečovat, činí problematiku vyhledávání nadaných na škole ještě aktuálnější.

1. Nadání, talent, nadané dítě

Nejprve se však věnujme základním pojmům v této oblasti a otázce, jaké dítě je obvykle považováno za nadané.

Vymezení obou pojmů **nadání a talent** není v psychologii jednotné. Jejich společnou a tradiční charakteristikou je vztah ke schopnostem a užívání pro označení nadprůměrného až vysoce nadprůměrného stupně rozvoje schopností, nebo samotného výkonu. I když někteří autoři mezi těmito pojmy rozlišují, my užíváme oba pojmy jako synonyma. Domníváme se, že doposud neexistují kritéria, která by obsahově oba pojmy dostatečně rozlišovala.

Se studiem nadání v dětském věku došlo k rozlišení tzv. latentního a manifestovaného nadání (Karnes, Shwedel, 1982). Za nadané dítě je obvykle totiž považováno to, které dosahuje mimořádných výkonů v určité oblasti ve srovnání s výkony svých vrstevníků. Z vynikajících výkonů lze potom usuzovat na vysoce rozvinuté schopnosti intelektové a mimointelektové povahy, na některé osobnostní vlastnosti a na podpůrný vliv prostředí, ve kterém dítě vyrůstá. Je třeba si ale uvědomit, že tento koncept nadaného dítěte se vztahuje k dětem staršího školního věku, u kterých se setkáváme s již **manifestovaným nadáním ve výkonech**. S výrazným manifestovaným nadáním se setkáváme spíše až na druhém stupni základních škol a mluvíme také o různých druzích nadání dětí podle oblastí projevu (matematické, výtvarné, hudební, jazykové, sportovní nadání atd.).

Existují však děti, které dosud z různých důvodů (zdravotních, věkových, sociálních aj.) mimořádné výkony v konkrétních oblastech nepodávají, ačkoliv jejich osobnostní potenciál s vysokou pravděpodobností umožní podávání takových výkonů v budoucnosti. Tyto děti pak označujeme jako **potenciálně nadané a mluvíme o tzv. latentním nadání**. S tímto nadáním se spíše setkáváme u dětí předškolního věku a mladšího školního věku, kdy

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

se častěji dá hovořit o dětech „všeobecně nadaných“ bez nápadnější vyhraněnosti zájmů (Hříbková, 2009).

1.1. Znaky nadaného dítěte

Velký zájem však vzbuzovala osobnost nadaných dětí a snahou bylo poznat její charakteristiky. Poznatky z řady výzkumů o nadaných dětech se postupně promítaly i do vymezování „**nadaných dětí**“. To se začalo objevovat ve školské legislativě a bylo potřebné při vytváření speciálních vzdělávacích programů, které se pro tuto populaci v zahraničí vytvářely. Je možné souhrnně konstatovat, že v současné době se při snaze odpovědět na otázku: „Jaké dítě lze považovat za nadané?“ zdůrazňují zejména tři aspekty: podávaný výkon, akcelerovaný vývoj a mimořádný potenciál.

Podávaný výkon – dítě, které v určité oblasti činnosti (nebo ve školním předmětu) podává ve srovnání s vrstevníky zcela mimořádné výkony a výsledky, je považováno za nadané. Samozřejmě vzniká otázka, které výkony lze považovat za mimořádné. Učitel ve třídě vždy srovnává podaný výkon s výkony spolužáků. Současně mimořádný výkon takového žáka musí být demonstrován opakovaně. Při posuzování výkonů se nejedná jen o jeho správnost a rychlost, ale hodnotí se i postup řešení, originalita nápadů a jejich rozpracování, pochopení či vhléd do širších souvislostí úkolu apod. To, že žák bude považován za mimořádně nadaného v rámci třídy, ještě nemusí nutně znamenat, že mu toto označení bude příslušet i při širším srovnání se stejně starými vrstevníky nebo při posuzování jeho výkonů dalšími odborníky. Porovnání výkonů je zjevné např. v různých typech soutěží, jichž se zúčastňuje větší počet žáků, a které mohou být vícekolová až mezinárodní. Tento aspekt nadání – podaný mimořádný výkon - je současně zřejmý převážně u dětí staršího školního věku, u kterých je dobře pozorovatelný ve škole učiteli a vedoucími zájmových kroužků, ale rovněž doma rodiči.

Akcelerovaný vývoj - je naopak zřejmý v předškolním a mladším školním věku dítěte. Znamená to, že se dítě projevuje v řadě oblastí pokročileji než jeho vrstevníci. Typická je ranost projevů dítěte v řadě oblastí. Může se týkat zpočátku pohybové oblasti (např. dítě dříve sedí, stojí, chodí, má výbornou koordinaci pohybů), intelektové oblasti (např. výborná paměť, projevovaný zájem o své okolí, časný nástup řeči, čtení) i v oblasti sociální (např. komunikativnost dítěte s okolím, bezproblémová interakce s lidmi, zájem o druhé) (Lazníbatová, 2001; Hříbková, 1993, 2010). Avšak ne všechny uváděné projevy se musí u konkrétního dítěte objevit. Vývojově akcelerované dítě, byť jen s některými těmito projevy, by mělo být brzy identifikováno a začleněno v mateřské škole do specifitější rozvojové podpory. Je také zřejmé, že ne o všech dětech s projevy akcelerovaného vývoje budeme v budoucnosti moci mluvit jako o dětech mimořádně nadaných.

Mimořádný potenciál – byl tradičně chápán pouze jako inteligence. Později se však pohled značně rozšiřoval a byly k němu vztahovány i nekognitivní charakteristiky osobnosti. Autoři zabývající se osobností nadaných dětí upozornili na nadání latentní a manifestované.

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

V sedmdesátých a osmdesátých letech minulého století bylo již téma dětského nadání a jeho rozvoje považováno ve školství za legitimní. Prosazovala se myšlenka o rozvoji osobnosti, která vychází ze schopností a zájmů dítěte, z jeho potenciálu, který je stimulován od nejtělejšího věku. Předpokladem bylo, že pokud se podaří alespoň dílčím způsobem odhalit potenciál dítěte, můžeme adekvátně již velmi záhy upravit výchovně – vzdělávací prostředí a způsob rozvoje osobnosti žáka, zejména jeho silných stránek.

Za potenciál se považuje např. výše IQ dítěte, stupeň rozvoje tvořivosti, resp. tvořivých schopností, motivační vlastnosti dítěte, neobvyklé znalosti dítěte o určité oblasti (vzhledem k jeho věku), neobvyklé zájmy dítěte (vzhledem k jeho věku) atp. Podstatné je, že se mimořádný potenciál dítěte nemusí ještě plně projevovat v podávaných výkonech. Tím se také identifikuje větší počet dětí, kterým může být nabídnuta možnost už od mladšího věku rozvíjet efektivněji svůj potenciál prostřednictvím specifitější podpory. Je třeba upozornit na to, že při běžné diagnostice dítěte můžeme získat spíše celkový profil jednotlivých složek osobnosti, kdežto v případě identifikace se zaměřujeme spíše na zjištění silných stránek dítěte.

Souhrnně lze vymezit **mimořádně nadané (talentované) dítě** jako takové dítě, které buď velmi záhy manifestuje projevy, které jsou typické až pro starší děti, nebo byl u něho opakovaně zjištěn velmi vysoký osobnostní potenciál pro podávání mimořádných výkonů v budoucnosti a nebo dítě, které již opakovaně podává v určité oblasti vynikající výsledky (výkony), které jsou ve srovnání s vrstevníky z hlediska kvantity či kvality výjimečné. Toto označení se tedy vztahuje nejen na děti, které manifestují své vysoce rozvinuté intelektové schopnosti v různých kognitivních výkonech, ale je vztaženo také k jejich širšímu spektru kognitivních i nekognitivních charakteristik, k jejich širšímu potenciálu i k aktuálně podávaným výkonům. V textu této studijní opory používáme označení mimořádně nadané dítě i nadané dítě podle kontextu a významově zde mezi označeními nerozlišujeme.

1.2. Rizikové skupiny nadaných dětí

Populace nadaných žáků je velmi heterogenní populací. V jejím rámci je možné se setkat s různými typy či skupinami těchto žáků. Ale i v běžné žákovské populaci je třeba, aby si učitelé všimli určitých "typů" žáků, kteří mohou být rovněž nadaní, ačkoliv bychom je s tímto fenoménem pravděpodobně vůbec nespojovali. Jedná se např. o žáky demotivované a frustrované (např. nízkými nároky školy, školním klimatem a vztahy se spolužáky), o žáky rebelanty, izolované žáky, hyperaktivní žáky a o tzv. denní snílky. Nelze se však přitom domnívat, že každý takový žák musí být nutně superiorní.

Postupně bylo vyčleněno několik specifických skupin nadaných, které je třeba mít při identifikaci obzvlášť na zřeteli. Příslušnost k některé z těchto skupin může jednak znamenat zvýšené riziko výskytu určitých problémů a jednak riziko absence identifikace jejich nadání a neposkytnutí dodatečné podpory pro další rozvoj. Z těchto důvodů je níže uváděným skupinám věnována zvýšená poradenská, ale i výzkumná pozornost. Jedná se zejména o tyto skupiny: nadané děti předškolního věku, nadaní adolescenti, nadané dívky, nadaní s postižením a s handicapem, nadaní s vývojovými poruchami učení, nadaní s velmi vysokým IQ nebo speciálními schopnostmi a nadaní z kulturních a etnických minorit (Hříbková, 2009).

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Nadané děti předškolního věku tvoří specifickou skupinu, která je vystavena především dvojitmu riziku. Prvním je časté přesvědčení rodičů i učitelek, že v tomto věku je identifikace jednak nemožná a jednak pro dítě škodlivá. Samozřejmě, čím je věk dítěte nižší, tím je identifikace nadání méně spolehlivá. Cílem identifikace není zjištění konkrétních druhů nadání, ale dětí s akcelеровaným vývojem, často dětí s potenciálním nadáním. Proto bývá také identifikováno větší množství dětí i s méně výraznou vývojovou akcelerací s vědomím, že v pozdějším věku ne u všech z nich budeme moci mluvit o mimořádném nadání. V tomto věku se identifikuje široká základna nadané populace, která se jednak časem postupně rozpadá a sytí jednotlivé druhy nadání, a jednak se tato základna zmenšuje, vytváří se pyramida nadaných, jejíž vrchol tvoří později nadaní s manifestovaným nadáním. Jde o to, aby vývojově akcelеровané děti, které jsou v předškolním věku identifikovány na základě projevů, z nichž některé jsme již velmi stručně uvedli dříve, byly ve svém dalším vývoji systematicky podporovány ve školce i v rodině. Raná identifikace nadaných dětí je dnes v zahraničí silně akcentována. Vytváří se zde také rozvíjející programy speciálně určené pro tyto děti. Druhým rizikem bývá, že systematická podpora rozvoje dítěte v určitém směru v tomto věku bývá zaměňována s jednostranným rozvojem. Tato představa má svůj původ v nedostatku informací o rozvíjejících programech pro tuto populaci a pramení také ze zkušeností s časnou identifikací pro určité druhy sportovních a uměleckých talentů a z toho plynoucích obav rodičů o předčasnou specializaci a ztrátu dětství.

Nadaní adolescenti jsou další specifickou skupinou. Tato věková skupina je riziková zejména proto, že se pozornost jedince v tomto období soustřeďuje na hlubší poznání sebe a částečně se odvrací od předmětu dosavadního hlavního zájmu. Nebezpečí spočívá v tom, že jedinec přestane být díky novým možnostem, které se před ním otevírají, motivován v oblasti, v níž dosud dosahoval vynikajících výkonů, a ztrácí o ní zájem. Mimo jiné je to spojeno s celkovými změnami osobnosti. Zvyšuje se tedy nebezpečí „ztráty“ zájmu, úsilí v činnosti a dosahování v ní výkonů, které se potom vyznačují nestabilitou. Na druhou stranu právě proto, že jedinec hledá svoji identitu a sám sebe lépe poznává, vymezuje se vůči svému okolí, může se toto období stát východiskem pro konkrétnější nasměrování dalšího úsilí, které je navíc podpořeno vědomím vlastní odpovědnosti za toto rozhodnutí i nastoupenou cestu. Období je citlivé na podporu rozvoje, která však nebývá zaměřena jen na rozvoj silné stránky – nadání jedince, ale bývá orientována i na širokou kultivaci dalších složek osobnosti, což by mělo napomáhat i k lepšímu sebepoznání a k vyjasnění hodnotové orientace. I když všichni adolescenti se ocitají před problémem nalezení svého místa v životě, u skupiny populace nadaných je toto období velmi ztíženo tím, že se u nich setkáváme spíše s neadekvátním sebepojetím, často mají o sobě nereálné představy, nízkou sebedůvěru a někdy se podceňují. Tím se stávají mnohem zranitelnější vůči okolním vlivům.

Nadané dívky se staly předmětem zájmu již od prvních výzkumů nadaných dětí. Pozornost se mimo jiné zaměřila na studium vztahu pohlaví a intelektu. Dnes je již běžně známá skutečnost, že děvčata jsou zpočátku vývojově akcelеровána přibližně o půl roku, což se projevuje např. již při zápisu do školy (Oakleyová, 2000). V první polovině dvacátého století byly také zjištěny rozdíly v profilu intelektových schopností mezi dívkami a chlapci. Ukázalo se, že riziku jsou vystaveny především intelektově nadané dívky, které vykazují

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

nadání, které je vnímané jako nadání v „typicky“ mužských oblastech a činnostech. Výzkumně se zájem soustředil na matematicky a technicky nadané dívky. Ty jsou především vystaveny riziku nedostatečného ohodnocení výkonů v dané oblasti a nedostatečné podpoře. Někdy je také toto zaměření dívek zesměšňováno i ironizováno, což má negativní dopad na jejich sebevědomí. Za nejkritičtější se pro dívky považuje období puberty a adolescence. Intenzivně si v tomto období uvědomují rozpornost mateřské a profesionální role a také stereotypní vnímání ženské role společností. Rovněž styl výchovy rodičů a odlišný způsob socializace dívek způsobuje, že úspěchy dívek v „mužských“ oblastech jsou málo oceňovány rodiči i učiteli a také jinak vysvětlovány než u chlapců. U dívek se tradičně zdůrazňuje především jejich píle, kdežto u chlapců se stejný úspěch připisuje jejich intelektu a chytrosti (Hříbková, Páchová, 2013). Navíc je dívka často okolím směřována k tomu, aby změnila svůj zájem za zájem pro dívku vhodnější. Tyto postoje zraňují především sebepojetí nadaných dívek a vedou k tomu, že se začínají „hlídat“, aby jejich podávané výkony byly jen průměrné, protože nechtějí být nápadné. Řadu poznatků o nadaných dívkách v oblasti matematiky přinesly dlouhodobé výzkumy, např. Foxové (1977) a Kerrové (1983).

Nadaní s postižením a s handicapem jsou specifickou skupinou, která se v zahraničí stala předmětem studia i praktických realizací podpory rozvoje jejich nadání od sedmdesátých let minulého století. Změna postoje společnosti k postiženým a handicapovaným jedincům a zájem o tuto skupinu populace vyvolal také změnu akcentu v péči o jejich rozvoj. Nešlo v ní primárně o napravování nebo kompenzování jejich deficitů, ale pozornost se zaměřila na rozvíjení jejich silných stránek. Problematické u této skupiny nadané populace zejména bylo:

- a) překonání představy, že handicapovaní nemohou být současně také nadaní;
- b) jejich obtížná identifikace (absence identifikačních metod);
- c) absence rozvíjecích programů speciálně vytvořených pro tuto populaci.

Odborníci se shodují, že tato skupina je v rozvíjecí a vzdělávací péči velmi často zcela opomíjená. To je komplikováno skutečností, že jednotlivé handicap vyžadují odlišné postupy při rozvíjení silných stránek těchto dětí. Významná je rovněž skutečnost, zda se jedná o handicap vrozený nebo získaný v průběhu života a fakt, že výkony těchto dětí by měly být porovnávány s výkony stejně starých dětí a stejně handicapovaných. I z těchto důvodů se v zahraničí často konstatuje, že zejména tato skupina je nejrizikovější a její podpora nejobtížnější.

Nadané děti se specifickými vývojovými poruchami učení jsou děti, se kterými se mohou setkat učitelé v běžné škole. Rizikem u této skupiny dětí je, že nejsou včas odhaleny a pozornost nakonec nemusí být věnována ani nápravě poruchy ani rozvoji nadání. Za kritický moment se tedy považuje identifikace těchto dětí, protože pozornost upoutá buď jen intelekt tohoto dítěte, nebo jen jeho porucha. Nejprve je třeba přijmout fakt o možné koexistenci poruchy a nadání. Děti s vysokým IQ se často naučí svůj handicap kompenzovat a na své okolí působí jako dítě „průměrné“. Nevyrovnaný výkon, se kterým se u těchto dětí obvykle setkáváme, spolu se zvláštnostmi chování a emocionálních projevů, byly příčinou chybných

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

diagnóz a náprav. Někteří autoři tuto specifickou skupinu zahrnují k předcházející (nadání s postižením a s handicapem), jiní ji vyčleňují zvlášť. U nás se skupinou intelektově nadaných dětí s poruchami učení, speciálně s dyslexií, intenzivně zabývá Š. Portešová (2007, 2009).

Nadání s extrémně vysokým IQ nebo speciálními schopnostmi byli tradičně v centru pozornosti od počátku vyčlenění tohoto tématu v psychologii. Nejprve buď upoutávalo pozornost jejich vysoké IQ nebo mimořádné výkony v určitých oblastech činnosti, které byly dosahovány dětmi s vysoce rozvinutými speciálními schopnostmi (např. hudebními). Tyto děti byly často označovány jako „zázračné“. Největším problémem u této skupiny nadaných je pravděpodobně obtížné navazování sociálního kontaktu nejen s vrstevníky, ale i s dospělými osobami. Jejich případná sociální izolovanost a časté odmítání jejich „podivínského“ chování a projevů vrstevníky je rizikem pro budoucnost. Vhodné jsou v těchto případech zejména preventivní podpůrné programy zaměřené na nácvik sociálních dovedností, tedy programy zaměřené na rozvoj nebo nápravu slabých stránek osobnosti. Současně se právě u této rizikové skupiny nadaných, na rozdíl od ostatních skupin, spíše doporučuje segregovaný způsob jejich vzdělávání.

Nadání pocházející z kulturních a etnických minorit byli centrem zájmu v těch zemích, pro které je charakteristické multikulturní prostředí. Proto je toto subtéma studované např. v USA. Vztahuje se k němu široké spektrum problémů: např. projevy nadání u těchto skupin dětí, specifika identifikace nadaných z kulturních a etnických minorit, specifika programů pro nadané této skupiny, kurikulum i vyučovací metody.

Rozpoznání charakteristik nadání u dětí z kulturních a etnických minorit vychází z předpokladu, že se jejich nadání může v chování projevovat odlišně od majoritní skupiny nadaných dětí a manifestovat se jedinečným způsobem. Rizikem je, že takové projevy nejsou ve škole vůbec k nadání vztahovány: např. loajalita s vrstevnickou skupinou, vyšší potřeba vnějšího řízení, velká imaginativnost a symbolika v řeči, vnímavost a pohybová živost aj. V každém případě se má při výuce vycházet z pozitiv dané minority ve vztahu k majoritní společnosti. Spíše se nedoporučuje užívat při jejich vzdělávání segregčních prvků, ale naopak se zdůrazňuje inkluze místo exkluze.

U nás není téma nadaných dětí pocházejících z kulturních a etnických minorit hlouběji studované, i když se stává velmi aktuální.

2. Identifikace nadaných ve škole

2.1. Pedagogická identifikace a výběr nadaných, etapy identifikačních procesů

V procesu vyhledávání nadaných jsou klíčové dva pojmy: identifikace a výběr. **Identifikací nadaných** rozumíme proces vyhledávání dětí, které svými předpoklady a

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

chováním vyhovují k zařazení do speciální vzdělávací nabídky¹ určené pro nadané děti. Znamená to, že se při identifikaci zaměřujeme především na tzv. latentní talenty, tzn. na ty děti, které dosud z různých důvodů nepodávají v dané oblasti vysoké výkony. Jsou to často děti nižších věkových kategorií. Stručně můžeme říci, že hlavním účelem identifikace je vyhledávání dosud neodhalených nadaných dětí.

Výběrem nadaných rozumíme takové vyhledávání nadaných, kdy jediným nebo hlavním kritériem pro posuzování nadání je podávaný výkon v dané oblasti a pouze nejúspěšnější děti, které mimořádné výkony v této oblasti podávají, jsou zařazovány do speciálních vzdělávacích nabídek pro nadané. Při výběru se spíše setkáváme s dětmi staršího školního věku, protože je zaměřen na vyhledání těch nejlepších dětí s již manifestovaným - demonstrovaným nadáním ze širší skupiny takových dětí.

Proces identifikace se obvykle skládá ze tří, nebo minimálně dvou etap (Tuttle, Becker, Sousa, 1988, Clark, 1992).

První etapa, nazývaná **nominační**, spočívá v tom, že zejména učitelé, rodiče a další osoby, které se domnívají, že dítě v jejich okolí splňuje zveřejněné požadavky pro vstup do speciální vzdělávací nabídky pro nadané v určité oblasti, mají možnost takové dítě přihlásit. Podmínkou pro realizaci této první etapy pochopitelně je, aby vzdělávací nabídka určená nadaným dané školy, škol nebo i regionu byla včas a široce zveřejněna. Tato etapa de facto nahrazuje nerealizovatelnou plošnou identifikaci.

Druhá etapa obsahuje **screening** individuů prostřednictvím skupinových metod a analýzy informací o přihlášených jedincích k účasti ve vzdělávací nabídce, pro kterou je identifikace prováděna. V této etapě se využívají informace o přihlášeném dítěti, které se získávají pomocí dotazníků od blízkých osob (rodiče, učitelé a v některých případech spolužáci).

Třetí etapa se opírá o výsledky pedagogických metod, které jsou dětem předkládány a realizovány individuálně. Důsledně uplatňovaný **individuální** přístup ve třetí etapě je umožněn rovněž tím, že do ní vstupuje menší počet dětí než do druhé etapy. V třetí etapě se tedy pracuje s individuálními metodami a celý identifikační proces se výrazně individualizuje.

Tyto tři etapy identifikačního procesu následují většinou v časové posloupnosti. Znamená to také, že i naše běžná škola si může vytvořit cyklicky se opakující proces identifikace nadaných, zpočátku třeba jen pro první stupeň ZŠ, ve kterém využije pedagogické metody a identifikované děti potom doporučí k vyšetření do pedagogicko-psychologické poradny.

¹ Vzdělávací (edukační) nabídkou pro nadané zde rozumíme např. skupinový nebo individuální vzdělávací plán vytvořený speciálně pro tyto děti, který může nabývat různých forem i výuky (předmět, kroužek, letní soustředění aj.).

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

2.2. Postoje školy k identifikaci a rozvoji nadaných

Klíčovou otázkou je, jakým způsobem škola přistupuje k otázce vyhledávání nadaných a rozvoji nadání dětí. Jedním ze stálých omylů je, že se tato problematika týká minimálního počtu dětí a že tento úkol nejlépe saturují speciální školy (např. jen pro intelektově nadané, víceletá gymnázia, sportovně nebo umělecky orientované školy). Běžná základní škola je často mimo rámec těchto úvah. Ale i tyto školy vytvářejí své školní vzdělávací programy, ve kterých by mělo být téma nadaných zakotveno.

Velkou výhodou je, pokud škola má své školní poradenské pracoviště, jehož členem je také školní psycholog. Ten by měl být jedním z hlavních organizačních a koordinačních pracovníků při tvorbě celého školního systému týkajícího se podpory nadaných žáků včetně jejich identifikace. V případě vyhledávání nadaných se může např. jednat o postupné naplnění těchto kroků:

- a) Vytvoření týmu, který se bude na tvorbě systému podílet
- b) Zvážení nejen časového hlediska, tj. kdy je optimální realizovat vyhledávání (např. březen – duben) vzhledem k ostatním aktivitám školy. Je vhodné například začít jen na 1. stupni ZŠ a teprve po získání zkušeností pokračovat i na 2. stupni ZŠ, je třeba přihlídnout i k personálním možnostem, vyřízení učitelů apod.
- c) Zvážení postupových kritérií ve všech fázích identifikace včetně rozvahy, zda postačí informace o žákovi jen od učitelů, nebo zda oslovíme rovněž rodiče.
- d) Rozhodnutí o výběru pedagogických metod (viz dále).
- e) Zvážení způsobů a kritérií hodnocení výsledků metod včetně určení souhrnné hranice, počtu bodů nebo pásma skóre, od které bude škola doporučovat žáky na vyšetření do PPP k potvrzení nadání.

2.3. Pedagogické metody při screeningu nadaných a postup školy

Nejčastěji se při vyhledávání používají metody pedagogické, psychologické a alternativní. Učitele pochopitelně zajímají zejména pedagogické metody, které mohou používat. Pokusíme se prezentovat přehled těch nejvhodnějších.

Mezi vhodné pedagogické metody patří **didaktické testy**. Test představuje jeden ze způsobů zjištění úrovně znalostí a vědomostí z určité oblasti, předmětu nebo tématu. Ovšem jeho tvorba není jednoduchá a vyžaduje dodržení některých zásad, aby výsledky umožnily porovnání znalostí a dovedností mezi školami, třídami a žáky. Příruček pro učitele jak plánovat, konstruovat, uložit, analyzovat, interpretovat, hodnotit a případně klasifikovat testové výkony žáků je více. Dobrou příručkou jsou např. starší skripta V. Hrabala, Z. Lustigové a L. Valentové: Testy a testování ve škole, které vydalo SVI Pedagogické fakulty

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

UK v Praze v roce 1994 a v pozdějších vydáních. V nich se učitelé mohou seznámit s postupem tvorby testů z některých předmětů a jejich témat a také v obecné rovině se silnými i slabými stránkami testování ve škole. Dnes již také existují instituce, které se tvorbou srovnávacích testů zabývají.

Nejstarší používaná metoda při identifikaci nadaných vycházející z pozorování žáka je **doporučení** (nominace) **žáka** do dané vzdělávací nabídky nebo k psychologickému vyšetření nadání. Toto doporučení vychází z hodnocení výkonů žáka a ze zkušenosti učitele z dlouhodobého styku se žákem, a využívalo se spíše u starších dětí, které již v určité oblasti manifestují své schopnosti a dovednosti. Jeho problematičnost spočívá v tom, že někteří učitelé sledují a hodnotí kromě výkonů a výsledků i takové chování, jako je např. ochota spolupracovat, formulování jednoznačných odpovědí, které však vždy s nadáním nemusí souviset. V tomto případě tedy záleží nejen na tom, co se učitel domnívá, že je charakteristické pro mimořádné výkony žáků určitého věku a v oblasti nadání určitého druhu, ale i pro osobnost nadaného žáka.

Z pozorování chování žáků vycházejí také tzv. **posuzovací škály chování nadaných**. Vyplňují je učitelé (vytvářejí se ale škály i pro rodiče a spolužáky), kteří žáky vyučovali nebo vyučují především v základních předmětech. Učitel většinou posuzuje uváděné charakteristiky a projevy u všech žáků třídy nebo u těch žáků, kteří se podle jeho pozorování při vyučování jeví jako pravděpodobně nadaní. Tyto škály se používají při identifikaci dětí mladšího i staršího školního věku. Při sestavování kvalitní posuzovací škály se vychází z nejnovějších poznatků o osobnosti nadaného dítěte a jeho projevech chování. Jde o to, aby učitel nebo učitelé, kteří dítě dobře znají, posoudili intenzitu uváděných projevů chování dítěte na 3 – 5 bodové škále. Jednotlivé projevy bývají většinou uspořádány do skupin podle oblastí (např. tvořivá, intelektová, sociální, učení aj.)

V současné době je pro naše školy k dispozici jedna posuzovací škála, resp. baterie posuzovacích škál (pro 8. ročník i didaktický test z matematiky a českého jazyka), která byla vydána pod názvem IDENA. (HŘÍBKOVÁ, L., NEJEDLÝ, P., ZHOUF, J. *IDENA Posuzovací škály a didaktické testy k vyhledávání nadaných žáků*. Praha: NÚV, 2013. ISBN 978-80-7481-009-1.). Velkou výhodou je, že posuzovací škály prošly standardizací a jsou k dispozici i normy pro určení pravděpodobného nadání. Školy si mohou tuto baterii posuzovacích škál vyžádat v Národním ústavu pro vzdělávání.

Jedná-li se o posuzování projevů nadaných dětí staršího školního věku, spolužáci mají často možnost daleko lépe vzájemně posuzovat např. organizační schopnosti a schopnosti v sociální oblasti. Pokud je žádoucí znát údaje o těchto charakteristikách dítěte, je vhodné do procesu vyhledávání zahrnout i spolužáky nadaného dítěte a zařadit metodu vzájemného posuzování dětí. Jedná se o variantu sociometrického šetření ve třídě, kdy jsou písemně zadány žákům otázky, a je vyžadována odpověď. Zajímá nás, zda a kolikrát se v odpovědích dětí ze třídy objeví jméno jednotlivých žáků a u jaké otázky. (Příklad: Koho bys vybral jako zástupce vaší třídy při vyjednávání s ředitelem školy o povolení? Tuto metodu je vhodné použít, zajímají-li nás sociální dovednosti žáků a je vhodné uvádět vždy konkrétní dotazy.) Děti mohou uvést pouze jména tří spolužáků ze třídy. Zajímá nás frekvence výskytu

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

jména a nikoliv jeho pořadí. Je pochopitelné, že se volba otázek formuluje ve vztahu k vzdělávací nabídce pro nadané, do které by měl žák následně vstoupit.

Ze základních metod kromě pozorování je nutné uvést i **pedagogický rozhovor** se žákem, jehož zaměření by mělo také vycházet z cíle vzdělávací nabídky, do které žáky identifikujeme a vybíráme. Můžeme zjišťovat zájmy žáka i jeho podmínky nejen pro školní práci a další podrobnosti. Kvalitní a pro rozhodování přínosný rozhovor se žákem vyžaduje od učitele zkušenost s jeho vedením, s navazováním kontaktu se žákem i obratnost v kladení otázek. Důvěra žáka v učitele může pak vést k získání poměrně širokého spektra poznatků o žákovi, které jsou potřebné pro odpovědné rozhodnutí o začlenění žáka do vzdělávací nabídky.

Při identifikaci i výběrových postupech se lze také opírat o **školní známky** a použít je jako další orientační podklad pro rozhodování o vstupu do vzdělávací nabídky pro nadané. V tomto případě si ale musíme být vědomi odlišné hodnoty, kterou mohou mít stejné známky z daného předmětu pocházející od různých učitelů a někdy i z různých škol. Jak je všeobecně známo, jednička na jedné škole může být na jiné dvojkou.

Vyhledávání nadaných dětí lze také provádět **prostřednictvím různých soutěží**, které mohou mít školní, městskou, regionální i celostátní úroveň. Některé z nich organizuje přímo škola, jiné jsou realizovány jinými institucemi. Umístění v těchto soutěžích (olympiády, recitační soutěže, výtvarné soutěže atd.) rovněž signalizuje kvalitu výkonu v této oblasti ve srovnání s vrstevníky, a také častá účast dítěte v nich dokládá dlouhodobý zájem o danou oblast. Je si třeba ale uvědomit dvě věci: Existuje celá řada nadaných dětí, které se soutěží nezúčastňují a nerady soutěží, proto při vyhledávání nadaných pouze tímto způsobem nepodchytíme řadu z nich. Dále je také třeba počítat s tím, že ne všechny děti a učitelé mají informace o konání těchto soutěží. V minulosti se soutěže považovaly za základní metodu vyhledávání nadaných a talentů v různých oblastech, avšak na základě zkušeností a výzkumů se pohled na soutěže jako univerzální metodu výběru spíše reviduje. Přesto je to dnes oblíbená a rozšířená metoda výběru a existence různých předmětových školních soutěží to jen dokládá. U nás se školním soutěžím na celostátní úrovni věnuje NIDV, MŠMT ČR Praha.

K pedagogickým metodám patří rovněž **rozběr portfolia**. Jedná se o analýzu prací (výkonů) žáků za určité časové období, ve kterých si mimo jiné všimáme kvality i kvantity postupu žáka v daném předmětu nebo tématu. Spíše se užívá u menších dětí a analýzou můžeme zjistit informace o hloubce zvládnutí (učiva, dovednosti) i zájmech dítěte. Mimořádné výkony žáků na 2. stupni ZŠ poutají prvořadou pozornost a jsou často rozhodujícím impulsem pro výběr takového žáka pro další specifickou podporu jeho nadání. Může se jednat o výkony v intelektové, umělecké i sportovní oblasti.

I když na posledním místě uvádíme metodu **pozorování**, neznamená to, že význam vlastního pozorování učitele podceňujeme. Pozorování je naopak nejvíce užívaná metoda, která má oporu v běžném pozorování dítěte při vyučování. Při cíleném pozorování v souvislosti s identifikací nadaných se zaměřujeme na několik charakteristik chování dítěte a současně na četnost jejich výskytu. Jsou to např. neobvyklost řešení úkolů, originalita

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

návrhů řešení, otázky, které žák klade, způsob komunikace s dospělými i vrstevníky, z nichž některé jsou obsaženy i v posuzovacích škálách.

Při identifikaci je třeba brát zřetel na to, že musíme použít vždy více metod, o které by se naše rozhodnutí a doporučení k vyšetření v PPP mělo opírat. Zvyšuje se tak nejen efektivita procesu identifikace, ale také šance dětí na úspěch. Použití jen jedné metody může být zavádějící a nesvědčí o promyšlenosti celé identifikační strategie.

2.4. Úloha školy a PPP v procesu vyhledávání nadaných, legislativa

Pokusíme se velmi stručně nastínit rámcový postup organizace procesu vyhledávání nadaných žáků. Mohou nastat tyto základní situace:

- a) Dítě bylo pedagogicko-psychologickou poradnou identifikováno jako nadané před nástupem do školy. Škola má v tomto případě se souhlasem rodičů a ve spolupráci s poradnou vypracovat při nástupu dítěte do školy individuální vzdělávací plán, protože dítě již bylo identifikováno jako nadané.
- b) Žák školy může být na základě doporučení školy a se souhlasem rodičů odeslán do pedagogicko-psychologické poradny k vyšetření, resp. k potvrzení jeho nadání. Pokud je iniciátorem vyšetření škola, nemělo by se doporučení k vyšetření opírat jen o pozorování dítěte ve škole nebo o zhodnocení jeho školních výkonů. Škola, pokud se nadanými dětmi trvale věnuje, může mít vypracovaný vlastní identifikační systém, při kterém užívá širší rejstřík pedagogických metod. O těchto metodách jsme se již zmínili. Navíc se škola podle svého materiálního vybavení a personálního obsazení může zaměřit na systematický a intenzivní rozvoj jen určitého druhu nadání a v této výchovně-vzdělávací podpoře se vyprofilovat. I přes používání sofistikovanější identifikačních pedagogických metod je u nás v každém případě nutné potvrzení existence nadání (především pokud se týká intelektového nadání) pedagogicko-psychologickou poradnou. Teprve potom, kromě povinnosti školy vypracovat pro žáka individuální vzdělávací plán v případě souhlasu rodičů, může škola také žádat o finanční navýšení a podporu na tohoto žáka u svého zřizovatele. Tento postup je zejména praktikován u tzv. intelektově nadaných žáků.

Jedná se o případy vyhledávání nadaných, ve kterých je iniciátorem škola. Postup je stejný, ať už se jedná o žáka s latentním nebo manifestovaným nadáním.

- c) Iniciátorem k vyšetření v PPP mohou být také rodiče nebo jiné osoby. Po kladném vyjádření pedagogicko-psychologické poradny je ze zákona povinností školy do tří měsíců vypracovat pro takového žáka v příslušném předmětu nebo oblasti nadání také individuální vzdělávací plán přesto, že škola může mít k výsledku vyšetření poradny výhrady. Týká se to situace, kdy rodiče s vypracováním IVP souhlasí, což bývá v tomto případě obvyklé. V zájmu žáka je potřebné navázat dobrou spolupráci školy s rodiči. Ani v tomto případě není rozhodující, jaký ročník dítě navštěvuje. Uvedené se opět primárně vztahuje k tzv. intelektově nadaným žákům.

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Při identifikaci nadaných žáků a při jejich výchovně-vzdělávací podpoře je třeba se na školách řídit platnou legislativou. Po listopadu 1989 to jsou to zejména tyto:

Vyhláška č. 73/2005 MŠMT

Věstník MŠMT ČR, prosinec 2006

Vyhláška č. 147/2011 MŠMT ČR

(Ve Vyhlášce MŠMT ČR č. 147/2011, která je novelizací vyhlášky z roku 2005, se ve výchovně-vzdělávací podpoře mimořádně nadaných dětí, žáků a studentů nic nemění. Změny a úpravy se zde vztahují k dětem se speciálními vzdělávacími potřebami. Vyhlášky jsou ke stažení na stránkách ministerstva školství.)

ZÁVĚR

Tato stručná studijní opora má sloužit těm učitelům, kteří se rozhodli na své škole realizovat identifikaci nadaných žáků a následně jim poskytnout vzdělávací nabídku, která koresponduje s potenciálem a jejich zájmy. I když zde používáme obecné označení vzdělávací nabídka, na mysl máme celou škálu možností, kterou škola k rozvíjení nadání žáků má. Prvním krokem však je zjistit, kterým žákům budou tyto nabídky prospěšné.

Konkrétním příkladem takového úsilí na škole mohou být i některé závěrečné práce studia Výchovného poradenství na UK Pedagogické fakultě, katedře psychologie v Praze, které se zabývají tvorbou identifikačního systému nadaných na škole (např. Vorlíčková, 2014).

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

POUŽITÁ A DOPORUČENÁ LITERATURA

CLARK, B. *Growing up gifted*. New York: Merrill/Macmillan, 1992.

DOČKAL, V. *Zaměřeno na talenty aneb Nadání má každý*. Praha: Lidové noviny, 2005. ISBN 80-7106-840-3.

FOŘTÍK, V., FOŘTÍKOVÁ, J. *Nadané dítě a rozvoj jeho schopností*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-297-3.

FOX, L. H. Sex Differences: Implications for Program Planning for the Academically Gifted. In STANLEY, J. C.; GEORGE, W. C.; SOLANO, C. H. (Eds.). *The Gifted and the Creative*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press, 1977, p. 113-140.

HAVIGEROVÁ, J. M. *Pět pohledů na nadání*. Praha: GRADA, 2011. ISBN 978-8-247-3857-4.

HRABAL, V., LUSTIGOVÁ, Z., VALENTOVÁ, L. *Testy a testování ve škole*. Praha: SVI Ped.F UK, 1994.

HŘÍBKOVÁ, L. K specifickým problémům identifikace nadaných dětí předškolního věku. *Psychológia a patopsychológia dieťaťa*, 1993, 28, č. 1, s. 80-84.

HŘÍBKOVÁ, L. *Základní témata problematiky nadaných*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2007. ISBN 978-80-672-325-9.

HŘÍBKOVÁ, L. *Nadání a nadání*. Praha: GRADA, 2009. ISBN 978-80-247-1998-6.

HŘÍBKOVÁ, L. Nadané dítě v předškolním věku, jeho vyhledávání a rozvíjení. In MERTIN, V.; GILLERNOVÁ, I. (Eds.). *Psychologie pro učitelky mateřské školy*. Praha: Portál, 2010, s. 141-154. ISBN 978-80-7367-627-8

HŘÍBKOVÁ, L., NEJEDLÝ, P., ZHOUF, J. *IDENA Posuzovací škály a didaktické testy k vyhledávání nadaných žáků*. Praha: NÚV, 2013. ISBN 978-80-7481-009-1.

HŘÍBKOVÁ, L., PÁCHOVÁ, A. Typy žáků v diskurzu učitelů základní školy. In RENDL, M., VONDROVÁ, N. (Eds.). *Kritická místa matematiky na základní škole očima učitelů*. Praha: UK Pedagogická fakulta, 2013, s. 209-258. ISBN 978-80-7290-723-6.

KARNES, M. B.; SHWEDEL, A.M. Assessment of Preschool Giftedness. In PAGET, K.; BRACKEN, B. (Eds.). *The Psychoeducational Assessment of Preschool Children*. New York: Grune and Stratton, 1982, s. 473-507.

KERR, B. Raising aspirations of gifted girls. *Gifted Child Quarterly*, 1983, 32, s. 37-44.

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

KOLEKTIV AUTORŮ, *Tvoříme individuální vzdělávací plán mimořádně nadaného žáka*. Praha: VÚP MŠMT, 2011. ISBN 978-80-87000-28-1.

LAZBANITOVÁ, J. *Nadané dieťa: jeho vývin, vzdelávanie a podporovanie*. Bratislava: IRIS, 2001. ISBN 80-88778-23-8

MACHŮ, E. *Rozpoznávání a vzdělávání rozumově nadaných dětí v běžné třídě základní školy*. Brno: MU, 2006. ISBN 80-210-3979-5.

MÖNKS, F. J. Beratung und Förderung besonders begabter Schüller. *Psychol. Erz. Unterr.* 1987, 34, s. 214-222.

MÖNKS, F. J., YPENBURGOVÁ, I. H. *Nadané dítě*. Praha: GRADA, 2002. ISBN 80-247-0445-5.

OAKLEYOVÁ, A. *Pohlaví, gender a společnost*. Praha: Portál, 2000.

PORTEŠOVÁ, Š. Rozumově nadané děti se specifickými vývojovými poruchami učení ve školním kontextu – problém, nebo výzva pro učitele? *Pedagogika*, 2007, LVII, č. 1, s. 47-57.

PORTEŠOVÁ, Š. *Skryté nadání: psychologická specifika rozumově nadaných žáků a dyslexií*. Brno: MU FSS, 2009. ISBN 978-80-210-5014-3.

TUTTLE, F. B.; BECKER, L. A.; SOUSA, J. A. *Characteristics and Identification of Gifted and Talented Students*. Washington: National Education Association, 1988.

VORLÍČKOVÁ, M. *Tvorba systému vyhledávání nadaných na ZŠ*. Praha: Ped. Fak UK, závěrečná práce, 2014.

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Přílohy:

Příloha č. 1 - Seznam institucí a kontakty na společnosti, které se tématem nadaných z různých perspektiv zabývají

VYBRANÉ INSTITUCE

NIDV (Národní institut pro další vzdělávání) Oddělení tohoto institutu – Talentcentrum se věnuje podpoře nadaných např. organizováním soutěží v různých oblastech a nabídkou volnočasových aktivit speciálně zaměřených pro tuto populaci dětí. V rámci tohoto institutu se řeší projekt PERUN, který na svých stránkách uvádí řadu informací o nadaných www.talentovani.cz

Institut výzkumu dětí, mládeže a rodiny, Centrum rozvoje nadaných dětí, MU Fakulta sociálních studií, Joštova 10, 602 00 Brno, tel. 549496219 www.nadanedeti.cz Na těchto stránkách je možno najít celou řadu praktických i teoretických informací o problematice nadání ze zahraničí i z naší republiky.

Národní ústav pro vzdělávání je státní organizace, která se soustřeďuje na mimořádně nadané děti a žáky. Rovněž poskytuje poradenské služby v oblasti dalšího vzdělávání a pomáhá rozvoji vzdělávání pracovníků z pedagogické oblasti. Ústav vznikl v roce 2011 sloučením Institutu pedagogicko-psychologického poradenství (IPPP), Výzkumného ústavu pedagogického (VÚP) a Národního ústavu odborného vzdělávání (NUOV). www.nuv.cz

Osmileté gymnázium pro děti a mládež s vysokým IQ www.budanka.cz Gymnázium funguje pod patronátem Mensy ČR. Příjímací řízení se uskutečňuje v podobě testu, v němž je třeba dosáhnout alespoň IQ 130.

Soukromé internátní osmileté gymnázium známé pod názvem gymnázium Babice (zde se lze inspirovat v nabídkách aktivit a činností, které zde realizují pro studenty). www.opengate.cz

SPOLEČNOSTI A SDRUŽENÍ

Společnost pro talent a nadání (pobočka ECHA – European Council for High Ability) www.talent-nadani.xf.cz

Organizuje odborné semináře a pracovní dny pro zájemce, v jejím rámci působí Klub rodičů nadaných dětí i Klub učitelů.

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Mensa ČR – tato pobočka světové společnosti sdružuje osoby s IQ nad 130. Má svoji Dětskou Mensu (děti od 10 do 16 let) a je zřizovatelem osmiletého gymnázia Budáňka, které je určené pro nadané děti a studenty. Dále pořádá kurzy a letní tábory pro tuto populaci.
www.mensa.cz

Další informace o aktivitách pro mládež v této oblasti mohou poskytnout různé **oborově specializované organizace** a společnosti, např. **Jednota matematiků**. Tradičně pořádá konference „Ani jeden matematický talent nazmar“

Asociace středoškolských klubů ČR

realizuje odborné aktivity pro mládež od 13 let, pořádá např. letní odborné tábory, organizuje přehlídky odborných prací studentů a je propojena s obdobnými organizacemi v zahraničí.
www.askcr.cz

Občanské sdružení, Centrum nadání, Zavadilova 3, 160 00 Praha 6, Tel. 224 323 970, www.centrumnadani.cz Jedná se o občanské sdružení skupiny lidí, kteří realizují aktivity pro školy, pedagogické pracovníky, děti a mládež a rodiny s nadanými dětmi i adolescenty. Organizují letní tábory pro nadané.

ČASOPISY A KNIHY

Od roku 2012 vychází u nás elektronický **časopis Svět nadání**, který je specializovaný na toto téma: www.talentovani.cz

Další odborné články vycházejí v časopisech: Československá psychologie, Pedagogika a ve Slovenském časopisu: Psychológia a patopsychológia dieťaťa

Specializovaných časopisů v zahraničí je celá řada, pro učitele je velmi vhodný časopis **Educating Able Children**, který vydává Národní asociace pro výchovu a vzdělávání nadaných dětí ve Velké Británii a je určen pro učitele. Lze v něm získat inspirace i pro výchovu a vzdělávání nadaných adolescentů. www.nace.co.uk

Dále je to např. odborný časopis **High Ability Studies**, www.tandf.co.uk/journals/HAS nebo časopis **Gifted Child Quarterly**

Na těchto adresách je možné zjistit knihy, které pojednávají o nadaných dětech a zejména i knihy zabývající pedagogickými otázkami nadání.

<http://deti.mensa.cz/index.php?pg=odborne-informace--knihy--ucitele>

<http://deti.mensa.cz/index.php?pg=odborne-informace--knihy--rodice>

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

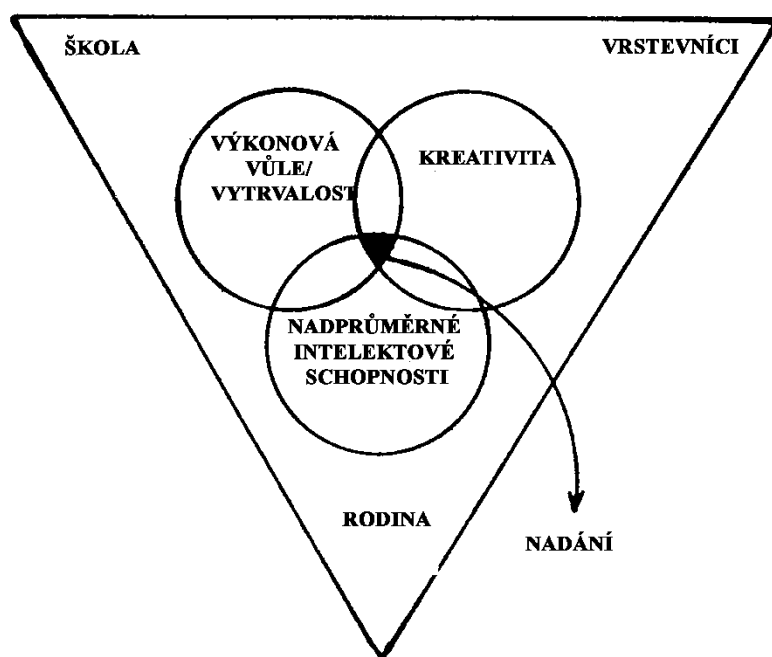
MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Příloha č. 2 – *Model nadání F. Mönkse (Mönks, 1987, s. 216)*

Tento model dobře ilustruje odlišné akcenty, na které kladou důraz psychologové a pedagogové při vyhledávání nadání. I když jsou zde vzájemné překryvy, psychologové se spíše zaměřují na zjištění charakteristik umístěných v grafu v trojúhelníku, kdežto pedagogové zajímají více školní výkony a jejich ovlivnění školou, rodinou a vrstevnickou skupinou.